

УДК 3.37.01

Тичинська О. В.*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ШКІЛЬНИХ КОНСУЛЬТАНТІВ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ВИРІШЕННЯ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ У ДЕРЖАВНИХ ШКОЛАХ США

У статті досліджено особливості підготовки шкільних консультантів до попередження та вирішення кризових ситуацій у державних школах США; визначено основні кризові ситуації, з якими зіштовхуються учні та шкільний персонал у повсякденній діяльності; охарактеризовано основні обов'язки шкільних консультантів у процесі їхньої професійної діяльності.

Ключові слова: криза, розв'язання кризової ситуації, інцидент, школа, шкільний консультант, роль шкільного консультанта, державні школи, шкільне суспільство, підготовка, попередження.

США – одна з країн, що бурхливо розвиваються. Рівень економічного та культурного розвитку постійно і стабільно зростає. Уряд США підходить до освіти з властивим для нього прагматизмом. Для нього навчальні програми та курси – це товар, що відрізняється за якістю та ціною. Проте, як і кожна країна в світі, США щоденно зіштовхується з проблемами різного характеру, провідне місце серед яких займає насильство та знущання в школах. У зв'язку зі збільшенням кількості випадків насильства та знущань з учнів в школах у ХХІ ст., з'явилася необхідність ефективного втручання та розв'язання сучасної кризи державних шкіл. Саме тому підготовка шкільних консультантів до попередження та вирішення стресових та кризових ситуацій, з якими зіштовхуються учні та вчителі у повсякденній діяльності, є важливою у професійній діяльності шкільного консультанта.

Напрямок підготовки шкільних консультантів представлений іменами зарубіжних науковців С. Брока, Р. Голдберга, К. Джонсона, Г. Едельмана, Н. Каннінгема, Г. Каплана, К. Слейко, М. Смебі, С. Поланда, П. Рілі та інших.

Метою наукової статті є дослідити особливості підготовки шкільних консультантів до попередження та вирішення кризових ситуацій, які виникають у державних школах США.

Існує безліч думок щодо визначення поняття «криза». Г. Каплан, психіатр, один з найвідоміших спеціалістів у галузі попередження кризових ситуацій, трактує поняття «кризова ситуація» так: «зіштовхуючись із кризовою ситуацією, особа перебуває в стані психологічної нерівноваженості і, таким чином, не в змозі уникнути проблеми або ж знайти її ефективне вирішення» [1, с. 53]. На переконання професора К. Слейко, криза створює «тимчасовий стан засмученості і дезорганізації, характеризується головним чином нездатністю особи впоратися з конкретною ситуацією лише за допомогою звичайних методів вирішення проблеми» [10, с. 15]. Криза в контексті школи хоча й має дещо спільні риси з визначеннями поняття «кризи» Г. Каплана та К. Слейко, проте відрізняється унікальною соціальною структурою школи та почуттям спільноти в ній. На думку К. Джонсона, кризові ситуації у школах «приносять хаос», який «підриває безпеку і стабільність всієї школи» [7, с. 18]. К. Джонсон також зауважує, що кризові ситуації надають учням та їхнім учителям відчуття «загрози, втрати та небезпеки» і підривають їхнє «почуття безпеки та стабільності» [7, с. 3].

До конкретних криз, які вражають американське шкільне співтовариство у ХХІ ст., належать самогубство, смерть, горе та втрата, шкільні перестрілки, діяльність гангстерських банд, стихійні лиха (землетруси, урагани, повені, смерчі), зловживання наркотиками, сексуальне та фізичне насильство, а надзвичайні ситуації медичного спрямування [2, 129]. Хоча цей список і зовсім не повний, він є прикладом інцидентів, які загрожують безпеці та стабільності шкільного співтовариства.

* © Тичинська О. В., 2012

Під час кризової ситуації безпосередня та негайна підтримка від незалежної сторони стає каталізатором у відновленні учня та шкільного суспільства. Хоча й існують деякі суперечності щодо того, хто в першу чергу несе відповідальність за надання допомоги особі в кризовій ситуації, положення Американської асоціації шкільних консультантів пропонують вирішення проблеми шляхом визначення ролі шкільного консультанта. На підставі цієї заяви «основна роль професійного шкільного консультанта полягає в наданні прямих консультацій під час і після того, як трапився інцидент» [7]. Послугуючись таким підходом, обов'язками шкільного консультанта є надання допомоги учням та шкільному персоналу в часи кризи шляхом проведення індивідуальних та групових консультацій, консультацій з адміністрацією школи, учителями, батьками та фахівцями, надання координаційних послуг школі та суспільству [8, с. 259-261].

Ураховуючи нещодавній акцент на необхідності ефективного втручання у процес розв'язання кризової ситуації та роль шкільного консультанта у цьому процесі, важливо є визначити наскільки підготовка шкільного консультанта співпадає з вимогами професії. У цьому випадку доцільно було б розглядати ефективність роботи шкільного консультанта, беручи до уваги його обізнаність із сучасними методами та прийомами роботи з підлітками ХХІ ст. Якщо університети, що випускають шкільних консультантів, звертатимуть увагу на отримання знань та формування навичок, потрібних для вирішення кризової ситуації, шкільні консультанти, приступаючи до практичної діяльності, відповідатимуть сучасним вимогам професії.

Окрім практичної підготовки процесу вирішення кризи, безперервний професійний розвиток шкільного консультанта забезпечує здобуття досвіду реагування у кризових ситуаціях. Шкільний консультант отримує знання про розв'язання кризової ситуації у процесі проходження громадських і національних навчальних програм, відвідування професійних конференцій, вивчення статей у професійних журналах та збірниках, дослідження тематичних книг та відвідування відео-тренінгів. Прагнення шкільного консультанта поліпшити свої знання та навички вирішення кризи повинні відображатися в його постійному професійному вдосконаленні [3, с. 122].

Зауважимо, що важливим є також забезпечення шкільних консультантів у їхній практичній діяльності можливістю визначати власні способи та шляхи розв'язання кризової ситуації. Беручи за основу власний досвід роботи у шкільному оточенні, шкільні консультанти є ключовою ланкою у процесі надання практичної інформації університетам та тим, хто відповідає за безперервний професійний розвиток учнів [9]. Використовуючи надану їм інформацію, вищі навчальні заклади зосереджуватимуться на якостях та характеристиках учнів, що найбільше потребують удосконалення. Написання курсових робіт, підконтрольна навчальна діяльність, практики та стажування можуть стратегічно розроблятися з метою кращої підготовки шкільних консультантів до задоволення виняткових потреб учнів, сімей та шкіл у період кризи.

У процесі дослідження було визначено чотири основних фактори, що впливають на шкільних консультантів у їхніх прагненнях до професійної досконалості:

1. Університетська підготовка (який досвід навчання (курсознавство, практика, стажування) стане ключовим у процесі розв'язання кризової ситуації, наскільки досконало університет готує шкільних консультантів до розв'язання кризових ситуацій (на думку шкільних консультантів), чи приділялося достатньо уваги з боку університету на підготовку шкільного консультанта до розв'язання кризової ситуації).
2. Безперервний професійний розвиток (чи беруть шкільні консультанти участь у заходах, які підвищують їхні знання та вдосконалюють навички керування кризовою ситуацією).
3. Участь у розв'язанні кризових ситуацій у школах (чи обізнані шкільні консультанти зі шляхами розв'язання кризової ситуації, чи використовують шкільні консультанти допомогу від незалежної сторони у розв'язанні кризової ситуації).

4. Рекомендації щодо підготовки шкільних консультантів (які пріоритетні шляхи вирішення кризових ситуацій, на думку шкільного консультанта, сприяють його освіченості).

Намагаючись вирішити проблему, яка виникла, Американська асоціація шкільних консультантів надала 400 випадково обраних імен та адрес її активних членів для участі в опитуванні щодо ефективності підготовки шкільних консультантів до розв'язання кризових ситуацій, які виникають у шкільному середовищі. Із 276 осіб (69%), які змогли пройти усі етапи дослідження, 236 (59% з 400) були оцінені як такі, що відповідають вимогам сучасного суспільства. Опитування вважалося невалідним, якщо учасник ніколи не займався професійною практичною діяльністю [8, с. 257].

За словами респондентів, стаж їхньої роботи на посаді шкільного консультанта сягав у середньому 12,25 років. 85% шкільних консультантів – жінки. Шкільні консультанти подали наступну інформацію щодо рівня своєї освіти: близько 3% були тимчасово сертифіковані, 88% отримали ступінь магістра, 5% ступінь спеціаліста та вже прослухали 30 годин з курсів здобуття ступеня магістра і 3% отримали докторський ступінь. Шкільні консультанти, які брали участь в опитуванні, представляли шкільні округи в 35 штатах США та трьох зарубіжних країнах. 28% шкільних консультантів працювали в північно-східних штатах країни, 32% – у південних, 20% – у північно-центральных, 19% – у західних штатах держави і лише 1% – за межами США [6, с. 358].

Учасникам пропонувалися запитання, які стосувалися статі, років закінчення вищих навчальних закладів, років, коли вони займали посади шкільних консультантів, віку академічної готовності, кількості учнів у шкільному окрузі, етнічних груп, до яких належали учні та тип громади (сільська, міська). Також респонденти опитувалися стосовно університетської підготовки, безперервного професійного розвитку, участі у розв'язанні кризових ситуацій у школах та рекомендацій щодо підготовки шкільних консультантів. Після проведених опитувань учасників заохочували до розробки власних шляхів розв'язання кризових ситуацій. Це дало шкільним консультантам можливість виявити досі не зрозумілі для них моменти та керувати інформацією, якою вони не володіли до цього дослідження.

Згідно з дослідженням шкільні консультанти зазначали про підвищення рівня знань щодо розв'язання кризових ситуацій після закінчення вищого навчального закладу. Три чверті шкільних консультантів повідомили, що шкільні округи підтримували та допомагали їм з витратами, які потрібні були для отримання практичної та теоретичної освіти, пов'язаної з попередженням та розв'язанням кризових ситуацій. Майже 22% шкільних консультантів продовжували навчання за власні кошти і 69% шкільних консультантів повідомили про використання можливості взяти участь у подальшому професійному розвитку (практика без відриву від основного місця роботи, лекції та семінари). За словами шкільних консультантів, дослідження професійних журналів, збірників, книг (52,5%), участь у державних та регіональних конференціях (31,8%), робота в лавах Червоного Хреста (23,7%), Національної організації з надання допомоги постраждалим (6,8%), Американської асоціації шкільних консультантів (5,5%) та Американської психологічної асоціації (5,5%) продемонстрували їм безліч шляхів поведінки в кризових ситуаціях [6, с. 360].

Шкільним консультантам запропонували ознайомитися з основними кризами, на вирішення яких варто звертати увагу в процесі підготовки шкільних консультантів. Результати виявилися такими: приблизно 30% шкільних консультантів відвели самогубству перше місце; друге місце зайняли агресія та насильство; третє місце – горе, смерть та знущання (сексуальне чи фізичне).

У зв'язку з тим, що існує великий попит на шкільних консультантів для розв'язання кризової ситуації у школі, підготовка до попередження та вирішення кризи є важливим питанням у здобутті кар'єри. Навіть, незважаючи на те, що сучасні випускники отримують більше підготовки для можливості розв'язання кризової ситуації, ніж це було в минулому, майже третина шкільних консультантів продовжують йти в професію без формальної

підготовки, практики та уявлень про майбутню професійну діяльність, іншими словами, учні відвідують школи, де шкільні консультанти не готові надавати допомогу в кризових ситуаціях.

Варто зазначити, що з метою підготовки шкільних консультантів до задоволення емоційних потреб учнів та шкільного персоналу під час кризи, професія шкільного консультанта повинна заохочувати більш широку підготовку як на рівні університету, так і під час подальшого професійного розвитку. Рекомендації повинні бути чітко сформульовані і спрямовані на окремих осіб і групи, які несуть відповідальність [5, с. 327-329].

Відповідно до програм шкільного консультування існує необхідність проявляти ініціативу в пошуках відповідної академічної підготовки з метою попередження кризових ситуацій. За умови недоступності виконання курсової роботи в межах вже окресленої програми навчання, увагу слід приділяти окремим курсам з підготовки до протистояння кризовим ситуаціям за межами навчального закладу. Студенти також можуть отримати цінний досвід у вирішенні кризових ситуацій, працюючи на добровільних гарячих лініях, у притулках та громадських організаціях охорони психічного здоров'я, які підтримують сім'ї у період кризи.

Першим кроком шкільних консультантів у їхній професійній діяльності є оцінка своїх навчальних програм. Вони повинні визначити шляхи інтегрування курсів з попередження кризових ситуацій у курсову роботу, практику та стажування. На нашу думку, існує необхідність у детальному трактуванні антикризових планів у випадку суїцидів, агресії та насильства. Шкільні консультанти можуть запрошувати фахівців для виступу перед аудиторією, які забезпечать неофіційне обговорення серед учителів та учнів, консультування та співробітництво з іншими фахівцями з метою оновлення навчальних програм за допомогою сучасних ресурсів та матеріалів для читання; організації практик та стажування, які озброюють учнів досвідом у розв'язанні кризових ситуацій; надання відповідного нагляду тим, хто перебуває у такій ситуації [7, с. 15].

Шкільні консультанти повинні активно брати участь у професійній діяльності, яка підвищує знання та навички у сфері кризового втручання. Досвідчені шкільні консультанти можуть також керувати випускниками під час практики чи стажування та бути наставниками для менш досвідчених шкільних консультантів. Під час роботи з антикризовими планами шкіл шкільні консультанти повинні співпрацювати з адміністраторами та іншими фахівцями для оцінки, удосконалення та оновлення вже чинних планів. Система підтримки учнів посилюється, коли шкільні консультанти готують учителів та інших працівників школи для надання безпосередньої допомоги учням у кризових ситуаціях. Відповідно до зазначеного вище, професор державного університету штату Каліфорнія С. Брок заявив: «План антикризових заходів є непотрібним, якщо персонал школи не здатен належно проводитися в окремій кризовій ситуації» [2, с. 52].

Як бачимо, досвідчені шкільні консультанти можуть надати допомогу з питань розвитку персоналу та послуг з метою запобігання кризі. Шкільні консультанти повинні сприяти об'єднанню зусиль з керівниками шкіл, антикризовими командами та громадськими установами. Координація ресурсів має вирішальне значення в максимізації позитивних зусиль і програм у межах школи та громади не лише з метою розв'язання кризових ситуацій, а й їх запобігання. Шкільні адміністратори можуть надавати допомогу в кризових ситуаціях шляхом оцінки власних знань та навичок реагування в кризових ситуаціях у школі. Ефективне і обґрунтоване керівництво на всіх рівнях має найважливіше значення для підтримки учнів, сімей та співробітників. Окрім того, шкільні адміністратори (місцевому та районного рівня) можуть надавати допомогу у фінансуванні безперервного професійного розвитку у сфері кризового втручання. Зусилля шкільних консультантів можуть підтримуватися з боку адміністрації школи, адже вони надають послуги, допомагають у питаннях охорони психічного здоров'я учнів та персоналу під час кризових ситуацій у школах. Важливо, щоб окремі особи та групи,

відповідальні за забезпечення професійного розвитку, надавали достатню науково-дослідну інформацію, спеціально спрямовану на зміцнення шкіл у період кризи. Інформація повинна бути практичною і направленою на потреби шкільної спільноти. Результати роботи шкільних консультантів матимуть вирішальне значення у напрямку дослідження тем та питань, які становлять найбільший інтерес [10, с. 311-312].

Отже, підсумовуючи викладене, потреби в ефективному розв'язанні кризових ситуацій у школах відобразатимуться в безперервному професійному розвитку шкільних консультантів, удосконаленню навчальних програм, розробленні профілактичних методів та програм втручання. Підготовка на університетському рівні (а додачу до безперервного професійного розвитку) є головною метою вдосконалення навичок протидії шкільних консультантів кризовим ситуаціям. Результати дослідження демонструють шкільним консультантам та вищим навчальним закладам, які їх готують, можливість усвідомити роль шкільного консультанта в кризовій ситуації. Діалог необхідно вести між викладачами університетів, професійними шкільними консультантами, шкільною адміністрацією і тими особами та групами, які забезпечують безперервний професійний розвиток шкільного консультанта. Організовані зусилля на всіх рівнях у кінцевому результаті приведуть до поліпшення якості запобігання кризовим ситуаціям, превентивних заходів у школах та умов навчання учнів.

Список використаних джерел

1. American School Counselor Association. The role of the professional school counselor. [Електронний ресурс] / American School Counselor Association, 1999. – Режим доступу: <http://www.schoolcounselor.org/content.asp?contentid=240>.
2. Brock S. E. Preparing for crises in the schools: A manual for building school crisis response teams (2nd ed.) / Brock S. E., Sandoval J., Lewis S. – New York: Wiley, 2001. – 200 p.
3. Caplan G. Principles of preventive psychiatry / G. Caplan – New York: Basic Books, (1964). – 304 p.
4. Crisis intervention publications: A thirty-year overview: paper presented at the 33rd Annual National Convention of the National Association of School Psychologists, (Washington, DC, April) – Washington, 2001.
5. Cunningham N. J. A comprehensive approach to school-community violence prevention. Professional School Counseling / N. J. Cunningham, D. S. Sandhu. – (2000). – P. 126–133.
6. Ho B. S. Family-centered, integrated services: Opportunities for school counselors. *Professional School Counseling* / Ho B. S. – 2001. – P. 357–361.
7. Johnson K. School crisis management: A hands-on guide to training crisis response teams (2nd ed.) / Johnson K. – Alameda, CA: Hunter House, 2000. – 246 p.
8. Preventing adolescent suicide: Do high school counselors know the risk factors? *Professional School Counseling* / [King K. A., Price J. H., Telljohann S. K., Wahl J.]. – 2000. P. 255–263.
9. Luongo P. F. Partnering child welfare, juvenile justice, and behavioral health with schools. *Professional School Counseling* / Luongo P. F. – 2000. – P. 308–314.
10. Slaikeu K. A. Crisis intervention: A handbook for practice and research (2nd ed.) / Slaikeu K. A. – Needham Heights, MA: Allyn & Bacon. – 1990. – 276 p.

The article deals with the peculiarities of school counselors training in order to prevent and resolve crises in USA public schools. The main crises that students and school staff in their daily activities face were defined. The basic responsibilities of school counselors in the course of their professional activities were characterized.

Key words: crisis, crisis intervention, incidents, school, school counselor, school counselor's role, public schools, school community, training, prevention.